

Feltámadások enciklopédiája

Pályatársi szakmegjegyzések Szappanos Gábor Szindbád-novelláihoz

1

Arról, hogy *valójában* mi a regény, nem nyitunk vitát... Általában sem, de a *Boldog Szindbád pokoljárásai* című – ahogyan műfaj-meghatározásában áll: – „utazóregény” kapcsán aztán végképp nem. Szappanos Gábor 2012-ben, az újabban indult Tarandus Kiadó éppen tizenharmadik (!) könyveként megjelent, s *kísértet(i)es* módon pontosan tizenhárom írást, elbeszélő művet („elbeszélést”) tartalmazó prózakötete nem biztosan regény *műfajilag*,¹ viszont feltétlenül regény a benne feltárolt cselekmény(ek) *regényessége* miatt. Ez a színesen bonyolódó, kaleidoszkópszerűen, kalandosan kavargó történés-együttes vagy egyveleg ugyanis egy valódi regény összefogottságához képest itt-ott „következetlen” az egymásra sorjázó írásokban, néhol „ellentmondásokat” rejt részleteiben, eltéréseket akár a névhasználat szintjén. Ami persze korántsem „baj”, ha egyszer valóban inkább külsődleges megjelölésnek, kiadói, könyvkereskedelmi marketingfogásnak érezzük csupán a regény műfajcímekjét a könyv címlapján – melynek alkalmazását mindazonáltal korántsem „ítéljük el”, sőt, nagyon is ügyes-racionálisnak, ilyen módon pedig szükséges-jogosnak véljük. A népnek – és bizony „nép” az író a könyvkiadón keresztül eltartó irodalmi *populus* vagy *plebs* is – *regény* kell, könyörtelenül; számára valahogyan vaskosabb valamivé kell növesztenie önmagát annak az elbeszélő-próza munkának, amelyet nem-olvas, illetve mégis-olvas valamennyire... Amúgy pedig, egyfelől, szabályosabb szerkesztésű és felépítésű regénynek (a műfaji óvatosság mindig azt mondatja: regényféleségnek) úgyis ott van – mármint a szerző Szindbád-univerzumának darabjai között nézelődve – a 2011-es *A Királynő mélyén* (szintén a Tarandus tipográfiaileg ihletett, gusztusos kínálásában).² Másfelől: ami *szindbádiáda*, az elsősorban talán inkább novellában manifesztálódik igazán stílszerűen, és kicsit mindegy, hogy azok a novellák (szinte) teljességgel önálló életet élnek-e irodalmi szöveggént, vagy esetleg egy

---

¹ Vagy ha mégis, hát paradox módon éppen a hangsúlyosan megvalósított történetközpontúsággal tagadni vélt posztmodernség szellemében lehet annak tekinteni a benne közreadott, sorozattá összeállt történet-füzért.

² A pályatársnak más témájú regénye is megjelent: *Csőregh Márton válogatott szenvedései*, Pomáz, Kráter Kiadó, 2008.

fűzér darabjaiként sorolódnak egymás mellé, mögé, mint ahogyan az Szappanos mostani gyűjteményében zajlik. Kicsit mindegy, igen, ám nagyon nem, mégsem, hiszen hiába találhatjuk a szóban forgó téma- és motívumkörben hagyományteremtő Krúdy Gyula kezén létrejött Szindbád-szövegeket a rövid próza műfajához tartozó alkotások között, és hiába emelkedik ki még ezek közül is a sorozat egyik novelláskötete, az 1916-os *Szindbád – A feltámadás*, azért maga Krúdy is írt Szindbád-regényeket (az igaz, hogy mind a maga legjobb regényírói képességeihez, mind pedig egyéb saját Szindbád-kidolgozásainak többségéhez képest gyengébb műveket előállítva ekkor), és az egyik legnagyobb szabású pályatársi-fogadtatástörténeti félreértés is a regény műfajában követődött el Márai Sándor tollából, mégpedig az 1940-es megjelenésű *Szindbád hazamegy* „személyében”.

2

Arra mármost, miszerint valamiféle félreértést tartalmazna, vagy egyenesen arra alapozódna a *Szindbád hazamegy*, a modern irodalomelméleti megfontolásokat aligha felfogó és önkéntelenül sem alkalmazó Márai Sándor részéről ebben az esetben azért gondolunk, mivel regénye (elbeszélője) egy alkotót azonosít annak valamelyik – az igaz, hogy emblematikus, de mégiscsak – megalkotottjával. Mert egy pillanatig sem kétséges, ha ugyan éppenséggel nem is implicit (legalábbis a főszövegben nem az, míg ellenben az ajánlásban „K. Gy. emlékének” címezi művét „M. S.”),³ hogy magát Krúdy Gyulát, a valóságos íróit ismerhetjük fel egyik, s minden bizonnyal az utolsó alkotói mindennapján a Márai-féle stilizációs mű lapjain: „Szindbádként”. Ugyanakkor persze még mindig a jobb, az elviselhetőbb félreértések-félresiklások közül való a Máraié; vannak ugyanis olyan fejleményei is a *szindbádozás*nak, amelyek nagyon is felejthetők, irrelevánsak-indifferensek, sőt egyenesen kínosak. Annyit mindenesetre már most megállapíthatunk, végső értékelésként előrebocsáthatunk, hogy Szappanos Gábor *szindbádiádái* e kvázi-„műfaj”, a szindbádozás sikerültebb darabjai közül valók.⁴ Bizvást egyetérthetünk Tandori Dezső borítószövegével: az összeállítás „önállóságot,

---

³ Kifejtve még a helyszíni és személyi indexek is valóságosan konkretizálódnak az ajánlásban, mint Krúdy Gyula irodalomtörténetileg közismert életalakulásának (bio)díszletei: „Kéhlieknek, a kis Bródynak, a vörös bajszú főpincérnek, az íróknak s mind a nőknek, zsokéknak, hajósoknak és úriembereknek, akik ismerték őt s szerették, és gyászolják a világot, mely utánahalt.” (MÁRAI Sándor, *Szindbád hazamegy*, Budapest, Helikon Kiadó, 2006, 5.)

⁴ Csak a filológiai pontosság kedvéért jegyezzük meg, hogy mint elbeszéléskötet nem ez a legújabb az egyetlen, különösen nem az első gyűjtemény Szappanostól, amely Szindbád-novellákat (is) tartalmaz, mert megtette ezt a

ihletettséget, hagyományainkhoz való [...] hűséget egyképp mutat”. Hagománykövetés lehet az is (lévén ez talán az Ilyen Irányú Hagyományok egyik elengedhetetlen vonása és vénája, vonulata?), hogy Szappanos novellisztikus Szindbád-Művében – a Máraiéhoz hasonlóan – az írás is odavonódik az utazói attitűd mellé. Márai munkája eleve így indít („Szindbád, a hajós, író és úriember”, akiről szó van), míg Szappanos „csak” helyenként, a novellák belsejében, tehát nem feltétlenül hangsúlyos helyeken potyogtat el a literátussággal kapcsolatos információkat. Márai regényének némely, tollforgatókról szóló kijelentése tartalmaz olyan megállapításokat, amelyek nem kizárólag Krúdyra vonatkozatható igazságtartalommal bírnak, hanem vagy általánosabbak, vagy éppenséggel magának Márainak a horizontjához kapcsolhatók; ugyanígy a ragaszkodás Szindbádjának író mivoltához Szappanosnál is gyakran hordozza az önéletrajzi ihletettség hangulatát, néha egészen a tudható-gyanítható empirikus szerzői életfelfogás konkrétumait felidéző módon. Nyilvánvaló persze, hogy a saját magára rájátszó biografizmus (a nem pusztán a Szindbád-figura kialakításához kötődő, de azért nem utolsósorban az ahhoz kapcsolódó szerzői önéletrajziség) magánál (a magyar viszonylatban ősforrásnak számító) Krúdynál jelentkezik már; életeseményeit ő mindenkori főalakjainak személyes *történe*seibe, a körülöttük kikristályosodó *történet*be járatta át transzformálva – olyannyira, hogy életstílusát kedvenc alakjáiéval szinte elválaszthatatlanul összeforrasztotta, különösképpen Szindbád esetében. Így pedig autentikusnak, adekvátnak, stílszerűnek vehető először is Márai hősazonosító eljárása, aki mindazonáltal cizellátn viszonyul „Szindbád” krúdys(s)ágához – amennyiben elbeszélője a *Szindbád* jelölőt „álnév” gyanánt azonosítja mindjárt a nyitó mondatban,⁵ s így mintegy rögtön az indításkor valós funkciója szerint „leplezi le” a figurát is, saját (elbeszélőjének) tárgyalási-viszonyulási perspektíváját is –, és azután, alapjában legalábbis, indokoltnak tetszik Szappanos Gábor (szerzőjének) irodalmi(as) hozzáállása is az általa kiformált Szindbád-alak(ok) körítéséhez. Szindbád természetesen eleve irodalmi(as) alak, hiszen az *Ezeregyéjszakából*, tehát egy irodalmi műből származik, onnan vette át már maga Krúdy Gyula is. Viszont ha nem egy amolyan „Másod-Krúdy” a (fő)hős, mint amilyen Márai regényében, akkor nem lenne feltétlenül szükséges még íróvá is tenni őt, hacsak nem szorosabban az egyéni életrajzi lekövetést-megfeleltetést akarja vele megvalósítani a szappanosi intenció. Csakhogy – természetesen – azt akarja vele megvalósítani... S

---

szerzőnek már az *Ajándéknepok a túlvilágról* című, különben több tekintetben eléggé vegyes kispróza műve is (Pomáz, Kráter Kiadó, 2007).

⁵ MÁRAI, *i. m.*, 7.

természetesen alteregó ő, továbbra sem más igazából, sőt alteregónak is kell lennie most szintén, és már csak azért is szükséges ez, mert a Szappanos Gábor számára valójában legfőbbnek látszó irodalmi mintában, Márainál is hozzátartozik a lényéhez, tevékenységéhez az íráság... Mindamelllett Szappanos láthatóan fontosnak tartja még úgy is fokozni ezt a helyzetet, hogy kifejezetten a Krúdy-féle univerzumból származtatja, irodalmilag tovább erősítve, saját Szindbádját. Ez annál figyelemreméltóbb, mert Krúdynál viszont Szindbád sohasem jelenik meg kifejezetten íróként, s noha általános, közelebről meghatározatlan művészsége (művész-bohémsége vagy „művészi” szinten gyakorolt bohémsége?) éppenséggel nem zárja ki elvileg még az írói tevékenységet vagy akár egzisztenciát sem, azért ennél jóval tágasabb, kontúraltalanabb, nagyvonalúbban elmosódó mind lénye, mind aktivitása. Krúdynál Szindbád nem (túl)terhelt intellektuálisan, azaz nem feltétlenül „értelmiségi”, és biztosan nem foglalkozási értelmiségi, minthogy foglalkozása sincsen dzsentroid „úriemberként”, ingyenélőként, amolyan *életművészként*.⁶ Szappanosnál ehhez képest nagyon tudatosan kialakítottan irodalmi, amúgy *mintá-szoros* vagy legalábbis annak mondott Krúdyhoz viszonyítva, hozzá kapcsolódóan a figurának legalábbis az egzisztenciális szituálása, míg persze *valójában-irodalmilag* pedig mégsem annyira... Időben, vagy különösen térben meg jóval szélesebb a szóródás térképe, hogy hová mindenhová is jut el, illetve mekkora temporális különbséget fog át egy-egy szindbádi feltámadás feszítvolsága (egy-egy novellában).⁷ Ugyan semmi sem garancia arra, hogy nem lesz éppenséggel „jellemtelen fráter” az a véletlenszerűen aktivizálódó „író, aki föltámaszt saját képére és

---

⁶ Ami annál érdekesebb, mert a dualizmus jó fél évszázadában s a két világháború között – az 1878–1933 között élt Krúdy Gyula Szindbád-novelláinak összesíthető narratív kerete úgy „időtlen”, hogy alapjában, mondjuk, közelebről meghatározatlanul *jelenkori*, tehát korántsem annyira az írónál máshol különben óriási szerepet játszó historizáló tendenciát hordozza – a középnemesi (származású) tömegek alkották (még) a hivatalnoki-értelmiségi pályák tömegbázisát Magyarországon.

⁷ Szappanos Gábor könyvében majdnem minden elbeszélés egy újabb, a többitől függetlenedő feltámadását jelenti Szindbádnak, amelyek között nincsen – és így az egyes Szindbád-figurák között sincsen – feltétlenül minden momentumra kiterjedő összehangoltság, távolról sem áll fenn valamiféle motívumharmónia, pláne nem motívumazonosság. Igazából csak a sorrendben 8–9. és 11–12. szöveg világa tűnik fel jobban összehangoltnak, akár valamelyest egymásba járatottnak vagy „csak” áttűnőnek, illetve az 1. és a 13. elbeszélés mintha laza keretbe látszana foglalni a teljes novellasorozatot. Ámbár meglehet, hogy ez az utóbbi „gyanú” az egyéni üdvözüléstörténet és az apokaliptikus világhistória összeérésének következtében keltődik fel az értelmezőben, s nem utolsósorban a tébolyult Dénesffy Anasztázia alakjának mindkettőben való szereplésére alapozódik. Ez az egyértelműen, végképp eltagadhatatlanul krúdys ihletettséggű és névadású figura szerelmével üldözi Szindbádot, és végül el is éri – igaz, már az elbeszélés téridején kívül, azaz már *egy másik világban*, ahová az utolsó írás végén szándéka szerint elpályázik a pár – házassulásra készítetve őt, az örök, hedonista agglegényt...

hasonlatosságára” (7.), mondja a könyvet nyitó elbeszélés Szindbádja, következésképpen arra sincsen garancia, hogy ő maga jó ember gyanánt lehet részese az új történet(ek) biztosította új egzisztenciá(k)nak, ám ezzel a saját sorsról való alapvető határozási képtelenséggel (amely a teremtett lény általános függése teremtőjétől) együtt is annyi bizonyos: minden újonnan végbemenő megéledése mögött valamely irodalmi alkotó kreatív gesztusa áll, ha az magának a címszereplőnek esetleg mégoly kellemetlen is tud lenni. Mindez az olvasó számára esetleg mulatságos hatással bír: „»Hagyjatok már békében nyugodni!« – horkant föl Szindbád [...] »Hagyjatok már végre!« [...] »Írók, döglöjtek meg, ne engem szekáljatok folyton! Miért nem találtok más áldozatot?! Elegem van már abból, hogy újra meg újra feltámasztotok örök álmomból, és mindig új kalandokba rángattok. Nekem is jogom van a halálhoz és a végső megsemmisüléshez...« – morgolódott tovább az újonnan életre keltett Szindbád, és körülnézett legújabb feltámasztásának helyszínén.” (21.) Valahol azután egyenesen parodisztikusba hajlik ennek kapcsán az elbeszélői ironia: „Annyiszor támasztották föl [...], hogy Szindbádnak megfordult a fejében, egyszer megszökik az egyik novellából, és beadványt nyújt be a Nemzeti Kegyeleti Bizottságnak, hogy törvényileg tiltassák el az írókat attól, hogy állandóan föltámasszák, hiszen mindenkinek alkotmányos joga, hogy holta után békében nyugodhasson. De aztán eszébe jutott, hogy nézne ki, ha egy múmia beállítana egy hivatalba, és bármivel is előhozakodna, úgyhogy inkább hagyta az egészszet a csudába.” (36.) Ami pedig igazán sajátos ebben az irodalmiság-alapú létezés-adásban a hős számára, az az, hogy Szindbád mindenkor amolyan ontológiai-pragmatikus „foglya” az ököréje újonnan szerveződő irodalmi műalkotásnak, s amennyiben függetleníteni akarná magát az abban mintegy *előírtaktól*, azaz a vele momentán történendőktől, akkor egyenesen meg kellene onnan szöknie... Azaz kiesnie az írásmű keretei közül, ami többféleképpen (volna) értelmezhető. Ez az irodalmias stilizáció tréfás, egyben fundamentalista változata. Ekkora lenne a költészet hatalma, hogy alakot teremt, s úgy, hogy a halott vagy tetszhalott (literátusan álomba szenderült) alakot esetleg „ténylegesen” újrateremtően *feléleszti*?! Nos, Szappanos Gábor éppen elég következetes ennek az ideának a szerepeltetésében – talán egy kicsit túlságosan is. Tehát végképp szélsőséges játék volna már ennél is tovább feszíteni a húrt az értelmezésben, tovább – még, Szappanos helyett...

3

Azt, hogy *valójában* miben áll a szindbádozás Krúdy Gyulánál és ezzel a magyar irodalom élvonalában – eltérően az utánzók és a klisékben felületeskedő vagy a külsődlegesség szintjén megragadó „követők” gyakorlatától –, Szerb Antaltól tudhatjuk meg leginkább. (Talán azért

tőle, és nem valamelyik teoretikus irodalomtörténész „félistentől”, mert ő nem pusztán irodalmár és tanár, hanem gyakorló regényíró is volt.) A nyíregyházi születésű íróról általánosságban azt állapítja meg Szerb, hogy a kiindulópontja *en bloc* irodalmi, azaz Mikszáth, hogy tehát közelebbről „a felvidéki kisvárosok különös figurái, a régi dzsenti büszkesége és alkonya”; az általa rajzolt világról pedig, miszerint azt „mint elmúlt időket szemléli, és romantikus nosztalgia adja meg műveinek összefoglaló hangulatát. Krúdy a nagy romantikusoknál is inkább, kizárólagosabban a múltba fordult lélek, és akár tíz évvel, akár sok száz évvel ezelőtt megtörtént dolgokról beszél, a történelmi háttér mindig ugyanaz: a régi, szép idők általában, amikor az emberek még nem voltak modern emberek. Ez a múlt idő nem reális, történelmileg kitapogatható múlt idő, hanem a múlt, ahogy a lélek történetében és az irodalomban él tovább, az emlékek és ábrándok kora. Kedvenc alakja, Szindbád több száz éves, és ezzel a tovább ki nem dolgozott, csak éppen felemlegetett szimbólummal fejezi ki Krúdy, hogy minden, ami történt, tegnap történt, közelmúlt és távoli múlt összemosódnak a tegnapban.”⁸ Természetesen az idézet megfelelő momentumait érintve éppen hogy a különbségekre is rá lehet mutatni a Szappanos- és a Krúdy-féle szindbádozás között, s nem egyszerűen csak a kapcsolódás momentumai és mikéntje nyilvánvalóak. Az is, persze, hiszen Tandori előbb már idézett fülszövegének abban is igaza van, ami tényleg megtörténik itt valamilyen lényeges vonatkozásban, hogy tudniillik „a klasszikusokat tovább kell fejleszteni”. De legalább ennyire lényeges, hogy Szappanos nem kizárólag az elmúlt időket szemléli, hanem a jelent is – bőségesen. Az igaz, hogy kritikusan, de hát hogyan is lehetne másképp?! Nosztalgiája, ha van, tudatos számvetés Krúdy korával, vagy a Krúdy-hős Szindbád(ok), illetve az azoknak megfeleltethető, azokkal átfedésbe állítható figurák történelmi pillanataival, s amennyiben behatárolja, közelebbről meghatározza a maga szintén korokon átívelő, azokat összekötő, mindegyre feltámadni képes, változékony címszereplőjének történelmi temporalitását, akkor ügyel arra, hogy az a stílszerűség mozgásterén belül maradjon, azaz ne legyen térben-időben totálisan „gumi”-jellegű kronotoposzként a végtelenségig tágítható – s a leginkább: ne jöjjön az 1920-as, ’30-as éveknél feljebb, ne érjen túlságos közelségbe hozzánk...⁹ Ugyanakkor a kirajzolt cselekményes mozgástér finoman és összességében

---

⁸ SZERB Antal, *Magyar irodalomtörténet*, Budapest, Magvető Kiadó, 1972⁵, 430.

⁹ A helyesen működő művészi érzék megóvja Szappanos, mondjuk, attól a stíluszavarnak éppúgy vehető, mint amennyire egzisztenciális kenyértörésnek is tekinthető gesztustól, ami pedig egy másik kortárs magyar szindbádozónál megtörténik, hogy például Szibériába küldje el Szindbádját. Kicsit olyan méltányosság ez a régi, „úri” világ bár fiktív, mégis emblematikus képviselőjével szemben, mintha 1945-ben sem vagonírozták volna be őt vagy alakmásait *malenkij robotra*... (Párhuzamként említhető, hogy Mészöly Miklós *Nem felelt meg neki*

tudatosan kalibrált mivolta maga szintén bizonyítja – eleve – Szappanos kezdeményezésének irodalmi indíttatását, ahol azonban az ihletettség olyan figyelmesen és pontosan igazodik a felhasznált literátus örökség törvényszerűségeihez, hogy új eredetisége és lényegi önállósága éppen ezáltal lesz nyilvánvaló: egyfajta posztmodernség ez, olyan fajta, amiben például a cselekményesség, történetesség fontos (nem pedig szövegirodalmi műfajtalanság uralkodik), de ahol a kor-specifikus és ezen belül az aktualitás-specifikus apró megkülönböztetések éppen annyira lényegesek, mint Szindbád *valóban* több száz éves volta vagy a kvázi-lélekvándorlásos újjáéledések keretében megmutatkozó epochális azonosság-jelenségek a korszakok között átívelő hídként (esetleg többes számban említve őket: hidakként). Ilyen körülmények között pedig egyaránt beszélhetünk az olvasási tapasztalatban a Krúdy-féle Szindbád-univerzum újjáélesztéséről, „feltámasztásáról” Szappanos Gábor kezén, mint amennyire annak a kortársi magyar elbeszélői mezőnyben ritka (értényességű) vagy egyenesen unikális továbbviteléről, „továbbfejlesztéséről” lényegi eredetiséggel, ami persze nem más, mint az irodalmi-szellemi feltámasztás, feltámadás érdemi formája.¹⁰ De nemcsak

---

című elbeszélésében, amely szintén már a szovjet csapatok bejövetelét követően játszódik, a középponti figura nem eszik többet, ágyba fekszik, fálnak fordul, s végül csöndesen meghal...)

¹⁰ Szappanos Gábor eredetisége persze relatív, mégpedig többszörösen az, minthogy már elődje, irodalmi alapforrása, (a megfelelő) Krúdy(-életműréteg) esetében is jogosan vethető fel ennek kérdése. (Megjegyezve azt is: nem valamiféle absztrakt eredetiség a művészi produkció értékének legfőbb ismérve.) Hogy ugyanis a szindbádozás(ok) során mennyire nemzetközi kódnak tekinthető a navigátori-érzéki-kulináris beszédmód, és pedig a kortárs világirodalomban is, azt bizonyítsa a következő részlet egy jelenkori portugál író művéből: „Szindbád agglegény volt, de az sosem derült ki, hogy miért: csak mert nem ért rá megházasodni nevezetes útjai között, vagy nem talált kedvére való szépséget, netalán mert az ábrádozó lustaságoknak sosem volt ínyükre a házaselet, avagy ez volt az ő életfilozófiája, amit egyszer ki is fejtett a kalkuttai kormányosoknak: a szűzies életet magasztalta, melyet a tengeri felfedezések és a hatalmas szelekkel való barátság követel meg – ezt bizonygatta azoknak a duhaj tengerészeknek, kiknek máson sem járt az eszük, mint hogy a nőcskéiket a fedélzeten anyaszült meztelenül egy üstbe ültessék, aztán a tengerben megmártóztassák, no meg hogy még fizetés előtt felszedjék a horgonyt. Hajósunk máskor meg azzal érvelt, hogy az olyan ebédek elkészítéséhez, mint amelyenket ő szokott volt főzni, amikor kikötöttek – mindig amelyet az ország és az éppen esedékes ünnep megkíván –, fél tucat nőnek kellene tíz évig tanítgatnia a különféle népek konyhaművészetét, két asszony csak arra kellene, hogy betéve tudja a kalendáriumot; de hát nincs az a bér vagy fizetés, amiből ennyi nőt eltarthatna, nem beszélve az állandó civakodásról, ami köztük zajlana; meg aztán nem is lenne képes mind a hatnak eleget tenni, de nem is vágyik ennyire, hisz a tengerről jövet leginkább nyugodt ágyat kíván a test. Így hát magának főz Szindbád, és amikor az emeleti pipafüstös beszélgetés közben rálehel Manszúrra vagy a Feketeképi Ruszra, és aztán megkérdezi, hogy vajon mit evett aznap, ők a legkülönbözőbb válaszokat zengedezik, hajósunk pedig hagyja, hogy egyszer-másszor eltalálják, nehogy a játék elveszítse az ízét, de a legtöbbször bizony tévednek, mert barátunk reggelije igencsak messziről érkezik: szalonnával spékelt elefántormány, hóleves pávakakas-

feltámadásról van itt szó egyszerűen vagy egyszeri módon, hanem feltámadásokról. Többszöri és többféle feltámadásról. Mégpedig élettani következetességgel és módszeres részletezéssel, amire főleg a sorrendben második és harmadik elbeszélés szolgált emlékezetes, mert érzékletes és testileg „hitelesített” példákat – mintegy az orvosi állapot és lehetőségek felől alapozva meg tréfásan a kötet egész világát.

4

Annak észrevételezését, miszerint Szappanos Gábor (és még nem a névtelen elbeszélője) annyira precíz, hogy előbb gondosan meghalasztja a Krúdy-féle Szindbádöt, s majd csak azt követően kerít sort a maga Szindbádjának feltámasztására és új kalandokba küldésére, pontosabban: legelső feltámasztására Szindbádnak, igazán saját figurájaként, és először új kalandok közé küldésére – semmiképpen nem mulaszthatjuk el.¹¹ Ezzel ugyanis a *Pokoljárásai* kötet felépítéséről kezdünk mondani valamit rögtön az indítást illetően. A különben kifejezetten „Krúdy Gyula *szellemének* ajánlott”¹² kötet élén, mindjárt a sorrendileg első helyen *Az árvízi hajós* című elbeszélés áll, melynek elejére olyan párbeszéd kerül, ahol Szindbád Vendelinnek, a „kopasz, vörös képű sváb kocsmárosnak” beszél szuicid hajlamairól (utóbbi figura karakter, sőt, név szerint ismerős a Krúdy által kidolgozott szindbádológiából is). Egyébként a már említett, 2007-es szappanos novelláskötet szindbádos ígérvényének, könyvrészletének három elbeszélése között nem szerepel ez a novella, azok pedig, habár jobbára a megalapozó szövegek közé tartoznak a sorozat darabjai között, majd csak a 2–4. helyen állnak a Szindbádról szóló szövegek most, újonnan létrehozott külön gyűjteményében.¹³ *Dicstelen feltámadása; A holdolajos képű temetői hajós; Szantorinin. A*

---

beggyel, galambfióka-vérrel töltött fokhagyma vagy szegfűvirágos rántotta a menü, és más ehhez hasonló ingyenség; van, amelyik pálmahordóban érkezik a Fűszer-szigetéről.” (Álvaro CUNQUEIRO, *Ha az öreg Szindbád visszatérne a szigetekre...*) Vagy lényegesebb az egész összefüggésben, hogy esetleg a fordító, Gergely Veronika a magyartás során erőteljesen támaszkodott Krúdy Gyula ide eleve adekvátnak tekintett mű-rétegére? S milyen eredménnyel mérlegelhető nemzetközi összehasonlításban a legfőbb magyar (nyelvű) szindbádozó, az ősapa vonatkozó teljesítménye?

¹¹ Valóban jelentős mértékben *maga* Szappanos, ugyanis a kötet felépítéséért mégsem tehető más „felelőssé”, mint az empirikus szerző, és ez csak a szerkezet, az információ-hordozás építménye felől nézve tartozik itt a fikciós momentumok közé.

¹² Kiemelés tőlem – Zs. Z.

¹³ Mintázatuk pontosan az egykori sorrendjüket követi itt is, mindössze címükből tűnik el – *többnyire*, mert a sorrendben 9., 10. és 12. írás feliratában például *nem* – a főhős eredetileg, a novellák külön, elszórt publikálásakor még megkülönböztető értékkel vagy figyelemfelkeltő hatással bíró neve, hiszen a középponti

legutóbbi írással már a (mind a történések, mind pedig a helyszínek szempontjából) konkretizáló kalandbeszámolók kezdenek sorjázni a kötetben (a) novellák címén. A 2012-es összeállítás hármaskörében belül a második kettő viszont – jeleztük már valamennyire – egyértelműen alapító jelleggel és funkcióval bír az egész „pokoljárásos” könyv narratív világára vonatkozóan. Ezekben vázolódik fel ugyanis – és határozódik meg egyúttal –, nagyjából csak kötetlen kontúrtalansággal ugyan, ám valamennyire azért mégis az egész kötetre előre utaló érvennyel, hogy milyen is az a Szindbád, aki Szappanosnál (majd) feltámad. A feltámadás-sorozatként értett személyes történésfolyam (vagy meg-megszakadó egyéni, egyénre szabott történéssor) kisenciklopédiája ez a két össze-érthető s feltétlenül összeolvasandó írás, amelyek együttes momentumállománya nemcsak azt tartalmazza átfogó általánosságban (vagy a továbbiakban implicite „kötelező” fikcionális meghatározottságként), ami megtörténhet az egyébként meglehetősen képlékeny személyiségű és élettörténetű alakokkal, hanem annak is foglalatja egyszersmind, ami a szerző különböző történelmi időket szembesítő korszak-kritikájának, végső soron: jelenkor-bírálatának gondolati foglalatja, tartalmi üzenete. A kettő közül *A holdolajos képű temetői hajóst* megidéző, az összességében harmadik szöveg az igazán szorososan vehető „feltámadás-tudományi” rendszerezés. Benne manifesztálódik a talán legfeltűnőbb eltérés a Krúdy szindbádozó módszeréhez képest, egyszersmind az egyik legjobban észrevehető szappanos újítás, nevezetesen az, hogy az újabb író nemhogy nem dolgozza ki részletesen a csodás történést, a feltámadást, hanem az új életre kelés egyes momentumait igen aprólékosan ragadja meg inkább. S megannyiszor, de mindenekelőtt és talán a legfeltűnőbben itt. Amivel többnyire extenzív-tartalmi élvezethez juttatja az olvasót (többnyire, ha nem viszi túlzásba az ezzel való pepecselést), s már csak azért is, mert ilyenkor rendszerint valami jellegzetes kortünet-aktualitást, ma jellemző felfogáselemet is képes felmutatni. Mintha a ma divatos életmód-mérlegelésekre, a gyakorlatias lakberendezési tanácsokra vagy tisztítószer-reklámokra emlékeztető szöveget is

---

figura szempontjából egynemű írásközegben nincsen szükség annak magyarázatára, kiről van alapvetően szó. Illetve a szövegcsoport első írása esik át krúdítlanításon egy, talán az olvasó felé udvariassági gesztusként megtett deliteralizáló egyszerűsítés jegyében, amennyiben belőle, illetve címéből nem egyszerűen Szindbád, hanem egyenesen bizonyos „Kandúr Gy. Szindbád” tűnik el a munka kötetbe emelésekor. Lévén Kandúr Gyula magának (az empirikus) Krúdynak a földre nem érhető módon frivol (fiktív) alakmása helyenként. Mindazonáltal az irodalmatlanítás csak a cím redukálásában áll, hiszen a *Szantorin* után kifejezetten Kandúr Gyula irodalmi termésének világából lépteti ki Szindbád alakját, amikor feltámad, sőt feltámasztása maga is a Magyar Írószövetség jóvoltából és annak számára történik ebben a novellában. Irodalmiatlanításról pedig a literalitás kérdéséről fentebb mondottak szerint nem beszélhetünk ebben az elbeszélő közegben.

olvasnánk, amikor a következő, egyébként meglehetősen *kísértet(i)es* részletbe ütközünk: „az álmom és a halál mezsgyéjén gondolt egyet, és bármilyen gyöngye volt is, magától *kikélt* [! – kiemelés tőlünk] a koporsójából, eligazgatta a szemfedőt, a selyempárnát, amelyre annak idején a fejét helyezték, de amely mostanra [miért nem: mostanára?, mert ez is stilizálás! – Zs. Z.] kissé megkopott és elkoszolódott, eligazgatta hát a fekhelyét, mintha ágyból kelt volna fel, a koporsó fedelét levette, s óvatosan letette a koporsó és a kriptá falá közé, nehogy véletlenül nagy robajjal lezuhanjon... Szóval, azért hagyta nyitva a koporsót, hogy szellőzzön, amíg ő távol lesz, így ugyanis a poratkák nem tudnak szaporodni, és ritkábban kell kirázni a »koporsóneműt.«” (37.) A részlet parodisztikussága *sem* félreérthető (egyebek mellett), ami még csak fokozódik, amikor Szindbád a pesti temető korántsem arborétum-értékűnek mondott mégis-arborétumában talált gyógyfüveket állat – akár kutya – módjára: rágicsálja, és sikerül is neki „valamelyest csillapítania velük örök nyugalomra vágyó lelkének zaklatottságát, hogy aztán ismét megkísérelje az elszenderülést.” (37–38.) Olyasmi kerül itt elő fanyar-kritikusan, mint a posztmodern kor hiábavalónak mondott transzcendencia-vágya, amely precíz-mániákusan gyógyteákkal próbálja konzerválni, ha másra már hiába áhítozik, legalább az esendő testet. S az ezredforduló szánalmas gladiátorkodását szerkeszti ki nagyon szarkasztikusan, amikor az éjszaka a temető kertben „félholtként” bolyongó kísértet „az arcán magas faktorszámú holdolajat ken szét”, majd a végletekig fokozza a nyári fürdőhelyek olcsó élvezeteire kihegyezett tömegember önzésével a párhuzamot, hogy „homlokára lazán föltolt *holdszemüveggel* [kiemelés tőlem – Zs. Z.] lép ki a kriptá nyikorgó, pókok védte ajtaján a hűs éjszakába”. Mindez a legtökéletesebb ellentéte a déli nap által vert, forró homokú strandnak, és mégis (vagy éppen ezért) teljességgel érezhető az ironikus analógia. A példák sora tetszőlegesen folytatható lenne, közülük magának az irodalmi Szindbád-divatnak a motívumát emeljük ki még, mint az elbeszélői gúny tárgyát, s mint olyasmit, ami szellemileg is túlrejt, alexandriai korunkban az irodalom területén testesíti meg az eredendően máshonnan ismerős fogyasztói-kereskedelmi kampányok megfelelőjét. Szindbád kiszolgáltatottnak érzi magát, hiába próbálja kezébe venni a saját sorsát és úrrá lenni az idő felett, lehetőleg feltámadásainak ideje felett is. „Az utóbbi hónapokban [...] egyre többször bolygatták meg túlvilági álmát, sorra-rendre támasztgatták föl mindenféle írók, akik feltűnést szerettek volna kelteni az irodalmi életben, vagy nagy elődeik farvizén szerettek volna bevicckélni az irodalmi panteonba.” (35–36.) S ha nekünk igazságérzetünk azt súgja is, hogy nem elsősorban Szappanosra kellene érteni ennek a súlyos bírálatnak a szavait, az író (és ebben az esetben: *nem* a szövegben foglalt elbeszélő) nem kíméli éppen magát. Egy, a Szappanos Gáboréval egyező monogramú alkotót marasztal el: „bizonyos Szalai Gergő serénykedett leginkább a

nyugalma megzavarásában, valamilyen ürüggyel a nyáron ötször-hatszor is feltámasztotta, mert valószínűleg túl sok Krúdy Gyulát olvasott, és neki is kedve szottyant groteszk kalandokba hajszolni a sokat próbált irodalmi alakot. Szalai történeteiben persze Szindbád mindig nőzött, korhelykedett, olykor duhajkodott is, hol Óbudán, hol pedig a görögországi Szantorini szigetén.” (36.) Ezen a ponton már úgy zárul be a kör, hogy *más saját* Szindbád-novellákra vonatkozik a szerző szövegének utalása; a friss kötetben az éppen idézett írást közvetlenül megelőzőre és közvetlenül követőre, könnyen azonosítható módon. Csak éppen hogy mindössze egy nyáron vagy fél tucat Szindbád-elbeszélést is összehozott volna – Szalai Gergő, azaz Szappanos Gábor?! Habár adott esetben kitelik tőle. Mint ahogyan az is, hogy esetleg kiderül róla: talán mégis-posztmodern alkotó. (Értsd: „mégis-morál” – *mégis-posztmodern...*) Korunk gyermeke, mert nem lehet más, mint ahogyan senki sem, aki most él, dolgozik.

5

Olyasmit, miszerint a szerzőt eddig emlegetve nem csak, vagy nem annyira mint implicit elbeszélőre, novellabeli mesélőre gondolunk, hanem kifejezetten Szappanos Gábor jár az eszünkben, talán érdemes még külön is hangsúlyoznunk és kiemelnünk. Igen, Szappanos maga jár a fejünkben – ha talán irodalom-teoretikusan egy kicsit „korszerűtlenül” is –, aki egész szindbádi vállalkozásával és annak teljes, együttesen tekinthető motívumrendszerével igenis üzen valamit, sugall valamilyen megkülönböztetéseket, értékválasztásokat, tehát művének felfogás-rendszere tekintetében is gondolati, akár életfilozófiai megfontolásokkal, ajánlatokkal szolgál. Manapság nem feltétlenül természetes módon: az írónak *van mondanivalója*. Persze ez a mondanivaló nem utolsósorban a szindbádozás során, ennek a vállalkozásnak, vagyis alkotási folyamatnak a keretei között alakul(t) ki nála, főleg pedig itt, ezen az alkotási terepén belül kezd egy kissé kontúrosodni, valóban súlyosodni (a szórakoztató véna érvényesülése mellett), s nem függetlenül magának az anyagnak az önkéntelen hatásától sem, tudniillik annak alakítójára irányuló visszahatásától. Hogy vajon ez miért nem történt meg előbb, vagy miért nem zajlott kezdettől fogva ebben a prózában? – talán nem volna teljesen jogos kérdés. Hiszen már első (novellás)könyveiben, azok szerveződésében is jelen van a patinás tradíció-modulokra való emblematikus ráhagyatkozás – a meglehetősen eredetiség és az egyéni kezdeményezés mellett. Vegyük most csak a címüket ezeknek, amelyek tényleg önmagukért beszélnek: *Apokrif történetek – novellák egy hétre* (1999); *Szárazbabódi dekameron* (2002). S ha a már emlegetett 2007-es *Ajándéknapok a túlvilágról* kötet annyira „vegyes” is, hogy a tíz elbeszélő „fájl” esetleges gyűjteményének

látszó szövegösszesség nemcsak három Szindbád-novella „alkönyvtárát” nyitja meg önmagán belül, hanem az egyik „novellája” alig egy év múlva, 2008-ban a Csőregh-regény (Madarász Imre terminusával élve: „Csőreghény”) nyitófejezetének *bizonyul* majd, míg a többi munka között néhány lapos szösszenet is akad a hosszabb-ambiciózusabb darabok mellett, és összességében igen nagy a tematikus szórtság, mindazonáltal akárhogyan is történt, akárhogyan is kezdett ráérezni valami (számára) lényegesre ezt követően az alkotó, valódi írói magára találása tényleg megtörtént hamarosan. Írói magára találását nagyban segítette tehát a szindbádi – azon keresztül krúdys – *foglalatoság* (nevezzük így is: pepecselés), mégpedig azzal, hogy formátumot adott neki. Ehhez persze az is kellett, hogy meglehetősen eredetiséggel kezdjen el mozogni ennek az univerzumnak a vonatkoztatási rendszerében Szappanos, miként teljesítménye – az eléggé sikeres feladat-teljesítése – annál inkább figyelemre méltó, minél inkább konstatálni vagyunk kénytelenek: bizony, nem minden kortársi magyar pályatársának ment hasonló sikerrel a téma-feladat abszolválása... Aligha elhanyagolható tényező itt a kétségtelen stílusérzék, egyszersmind a stílszerűség lehetőséghatárainak érzése a kidolgozási gyakorlatban (tehát hogy meddig és hogyan *engedi el* hősét konkrétan), és a korszak-, illetve kultúrakritikai attitűd határozott megléte. S aligha véletlen az is, hogy Szindbád feltámadása Szappanosnál alapvetően és meghatározóan „dicstelen”, mármint tematikailag, hiszen az igényes, azaz kritikai vénájú alkotó kezén csakis *dicstelen* lehet a mai korban, amely maga sem más, mint sokban gyalázatos, szégyenletes, vagy ha nem akarunk ennyire apokaliptikusan viszonyulni hozzá, akkor is *dicsőség nélküli* legalább. Sok dicsőséget legalábbis nem hordoz, nem tartogat sem a régi vágású úriembernek, sem a magunkfajta literátornak. A kettő legalább távolról hasonlít egymásra, szerencsés esetben, és biztosan ilyen szerencsés eset a Szappanos Gáboré. Így pedig végtére is valamennyi írói dicsőség szintén kisajtolható – *mégis*. Nem akkora ugyan, mint a bankoké, de azért mégsem egészen elhanyagolható.

